

Umeå University

This is a published version of a paper published in *Svensk Juristtidning*.

Citation for the published paper:

Calleman, C. (2000)

"Arbetsdomstolen och sexismen"

Svensk Juristtidning, (8): 685-694

Access to the published version may require subscription.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-17203>

<http://umu.diva-portal.org>

Arbetsdomstolen och sexismen

Av jur.dr CATHARINA CALLEMAN

Arbetsrättens regler om uppsägning av personliga skäl och om avsked är skyddsregler för arbetstagaren, eftersom det anses att arbetstagaren typiskt sett befinner sig i underläge i förhållande till arbetsgivaren. I några fall i Arbetsdomstolen om uppsägning av lärare, som påstått ha trakasserat elever sexuellt, är det ett annat förhållande som är i fokus — det mellan lärare och elev. I det förhållandet befinner sig läraren i ett uppenbart överläge i förhållande till eleverna. Frågan är om det inte i sådan fall vid tillämpning av de arbetsrättsliga reglerna är motiverat att ge större tyngd än vad Arbetsdomstolen har gjort åt läroplanernas värderingar om individens frihet och integritet, alla människors lika värde samt jämställdhet mellan kvinnor och män.

I den allmänna debatten framhålls ofta att skolelevernas språk är rått och kränkande. Krav reses på att skolan ska vidta åtgärder. Det diskuteras också om polisanmälningar är en lämplig väg att gå när elever betar sig kränkande mot varandra eller mot lärare. I debatten är det vanligen elevernas uppförande och språkbruk som diskuteras. Lärarnas uppträdande mot eleverna diskuteras mindre eller inte alls. Lärarna har givetvis en viktig roll för den människosyn och därmed det språkbruk som förmedlas av skolan och de förutsätts vara förebilder för eleverna. Det finns också uttryckligen reglerat vilka värden som ska styra verksamheten i skolan. Skollagen slår bland annat fast att var och en som verkar i skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde.¹ Av 1994 års läroplan framgår att det är skolans mål att förmedla värden som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta.² Liknande mål finns formulerade i läroplaner för gymnasiet och i högskoleförordningen.

Men vad händer egentligen en lärare som betar sig kränkande mot elever? Om en lärares beteende inte överensstämmer med skolans mål, kan bland annat arbetsrättsliga sanktioner aktualiseras. Frågan kan till exempel uppstå om en lärare bör skiljas från tjänsten som följd av att hans beteende strider mot de mål som satts upp för verksamheten. Denna fråga har några gånger prövats i Arbetsdomstolen.³

SvJT 2000 s 686

I denna artikel skall jag diskutera tre domar i Arbetsdomstolen, som rör just lärares beteende mot elever och som jag anser knappast harmonierar med de värden som framhålls i skollagen och läroplanen. I de fall det rör sig om lärare blivit uppsagda eller avskedade efter att de påstått ha utsatt elever för verbala eller fysiska sexuella trakasserier. Lärarnas fackliga organisationer har yrkat att avskedandet eller uppsägningen skall ogiltigförklaras och fallen har så småningom hamnat i Arbetsdomstolen.

Domen AD 1996 nr 10 gällde förhållanden på en statlig skola med vuxna elever. En lärare i scenografi ansågs ha gjort sig skyldig till sexuella trakasserier mot kvinnor som varit sökande eller presumtiva sökande till en utbildning. Tre kvinnor utan anknytning till varandra hade uppgett att de blivit utsatta för närmanden av läraren. Denne hade förespeglat kvinnorna att han skulle hjälpa dem med deras ansökningar till skolan och haft enskilda möten med dem och diskuterat deras arbetsprover. Dessa samtal ägde rum då skolans lokaler i övrigt var tomma. I ett fall hade läraren inbjudit en sökande till samtal under en helg i skolans lokaler. Kvinnan berättade att han under detta möte bland annat föreslagit henne att hon skulle "känna in" en roll genom att ta av sig kläderna i ett badrum. Han ville bland annat filma henne naken i badrummet, draperad med duschslangen. Kvinnan menade att hon inte kunde söka till skolan i fråga så länge läraren fanns där.

¹ Skollagen (1985:1100) 1 kap. 2 §.

² Läroplan för det obligatoriska skolhüsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94.

³ Andra rättsfall än de här refererade, där anställda i skolan påstås ha gjort sig skyldiga till trakasserier av elever är 1991 nr 138, 1995 nr 2 och AD 1996 nr 85. AD 1991 nr 138 rörde en lärare på mellanstadiet, som avskedats efter en fällande dom för sexuellt ofredande. Arbetsdomstolen ansåg att lärarens handlande utgjorde grund för avskedande. I AD 1995 nr 2 ifrågasattes det om en lärare, som blivit uppsagd på grund av arbetsbrist, på grund av sitt förhållande till övriga lärare och till elever hade tillräckliga kvalifikationer som lärare i kommunen. Arbetsdomstolen menade att läraren saknade tillräckliga kvalifikationer. I AD 1996 nr 85 ansågs avskedandet av en syvkonstlärare lagligen grundat.

En annan kvinna, som gjort lärarens bekantskap utanför skolan, berättade att denne hade föreslagit henne att han skulle hjälpa henne inför en ansökan till utbildningen. Läraren hade menat att hon borde arbeta med sin konstnärlighet och med sig själv. Han hade till exempel föreslagit henne att filma sig själv utan att censurera något. Bland kvinnans arbetsprover fanns bilder av hennes pojkvän i naturen. Läraren menade att bilderna borde göras om med henne själv naken och erbjöd sig att fotografera. Vid ett annat tillfälle hade han föreslagit att han skulle fotografera henne naken i ett badkar.

Också i ett tredje fall hade läraren vid ett enskilt möte föreslagit en kvinna att han skulle fotografera henne naken i ett duschrum. Han hade liksom i de andra fallen berättat om sexuella relationer och erfarenheter, om hur andra elever fotograferat sig själva nakna eller dansat nakna samt visat bilder och filmer på nakna människor. Samma sexuella historier återkom i de olika kvinnornas berättelser. Kvinnorna uppgav att de blev förvirrade i kontakten med läraren och tappade sin auktoritetstro och sitt självförtroende. Alla tre kvinnorna avstod från att vidare söka sig till skolan.

SvJT 2000 s 687

När skolan fick kännedom om dessa förhållanden blev läraren uppsagd. Ytterligare några kvinnor hörde då av sig och berättade om tidigare liknande erfarenheter. En av dessa kvinnor hade inbjudits av läraren att arbeta tillsammans med honom inför sin ansökan till skolan. Hon uppgav att han inne på sitt kontor plötsligt hade dragit upp hennes tröja och försökt kyssa henne. En elev på skolan uppgav att han hade slängt sig över henne på ett hotellrum, fått ner henne på en säng och klämt på hennes bröst.

Läraren gav andra och sinsemellan helt olika versioner av händelseförloppen. Han framhöll genomgående att han hade hjälpt kvinnorna i fråga med deras konstnärliga utveckling och att dessa själva hade valt de erotiska motiven i sin konst.

Arbetsdomstolen konstaterade vid sin prövning av om uppsägningen haft saklig grund, att läraren i sina kontakter med kvinnorna behandlat sexuella saker i en överdriven utsträckning. Den framhöll särskilt att detta hade skett vid enskilda samtal vid tillfällena när skolan för övrigt var tom. Beteendet var olämpligt av en lärare och handledare och detta borde ha stått klart för honom. Redan risken för att missförstånd skulle kunna uppstå borde avhålla en lärare eller handledare från att komma med sådana förslag som han gjort. Domstolen menade att en lärare på grund av sin auktoritetsställning måste vara mycket försiktig med vad han säger och gör och vara noga med att hans agerande inte kan misstolkas.⁴ Domstolen konstaterade, utan att närmare ange varför, att vad läraren gjort emellertid inte gärna kunde betecknas som sexuella trakasserier.⁵

Arbetsdomstolen framhöll att uppsägning är det yttersta alternativet, när andra möjligheter att råda bot på uppkomna svårigheter inte finns tillgängliga. Förolämpningar, trakasserier eller annat kränkande beteende kan i grövre fall, exempelvis vid upprepade kränkningar, utgöra saklig grund för uppsägning. I detta fall var uppsägningen emellertid inte sakligt grundad, enligt domstolens mening. Orsaken var, att arbetsgivaren redan tidigare varit medveten om att läraren använt sig av ett "färgstarkt språk", använt könsord och ofta talat om

SvJT 2000 s 688

sexuella frågor i sin undervisning, utan att någon från ledningens sida hade talat om för honom att detta var olämpligt. En arbetsgivare är, även om saken kan vara svårhanterlig, skyldig att utreda och rätta till sådana förhållanden som de i målet behandlade. Arbetsgivaren ansågs inte ha levt upp till dessa krav

⁴ Det är oklart för mig vad en sådan "misstolkning" skulle bestå i. Som jag ser det är det klart olämpligt att en lärare i enrum föreslår en elev att han skall fotografera henne avklädd, oavsett hur man tolkar hans uttalande.

⁵ I förarbetena till jämställdhetslagen (prop. 1990/91:113 s. 71) definieras sexuella trakasserier på följande sätt: "Med sexuella trakasserier avses här sådant ofredande av sexuell slag som är straffbelagt enligt 4 kap. 7 § eller 6 kap. 7 § brottsbalken. Vidare avses sådana beteenden i form av sexuella anspelningar och likenande som är ovälkomna och som utsätter en viss eller vissa personer för obehag av ett eller annat slag. Det kan också gälla ovälkomna insinuant handlingar och omdömen av sexuell innebörd. Ett annat exempel kan vara att det på en starkt mansdominerad arbetsplats finns pornografiska eller andra kvinnoförnedrande bilder uppsatta i utrymmen som också utnyttjas av kvinnliga arbetstagare. Om bilderna utsätter de kvinnliga arbetstagarna för obehag eller är sexuell utmanande kan det vara fråga om sexuella trakasserier i lagens mening." En definition har senare (SFS 1998:208) införts i 6 § 2 st. jämställdhetslagen: "Med sexuella trakasserier avses sådant ovälkommet uppträdande grundat på kön eller ovälkommet uppträdande av sexuell natur som kränker arbetstagarens integritet i arbetslivet."

och uppsägningen ogiltigförklarades. Läraren fick 50 000 kr i skadestånd på grund av den kränkning som uppsägningen innebar.

Om Arbetsdomstolens krav på arbetsgivaren i detta fall kan sägas att en uppsägning på grund av misskötsamhet inte brukar anses ha saklig grund, om inte arbetsgivaren dessförinnan har talat med arbetstagaren och medvetandegjort honom eller henne om det olämpliga i uppträdan. I det här fallet tycker jag att det går att göra invändningen, att det inte alls är samma sak att använda ett "färgstarkt språkbruk", som att i enrum föreslå elever att de ska låta sig fotograferas avklädda eller nakna. Man kan också fråga sig om man inte kan kräva av arbetstagaren/läraren att han "av sig själv" ska förstå att vissa beteenden är olämpliga.

Målet AD 1996 nr 55 gällde om en kommun haft giltig grund för att avskeda en lärare på högstadiet av det skälet att denne sexuellt trakasserat kvinnliga elever. Ett antal elever hade beskrivit upplevelser av att läraren trakasserat dem. En flicka uppgav att läraren en gång stått och pratat med några pojkar. När hon gick förbi, hade han sagt "Vad sexig du är. Du skulle ha haft en kortare kjol." I ett annat fall uppgav en elev att läraren hade kommit fram till henne på skolgården och tagit henne på armen och sagt att hon skulle se till så att hon inte frös om "tuttarna". En tredje elev uppgav att läraren hade stått bakom henne när hon arbetade i klassrummet och "masserat" henne på axlarna och bröstet. När de möttes i korridoren, hände det att han rufsade till hennes hår och löste upp hennes hårspänne. När hon sa åt honom att låta bli, sa han att han älskade när tjejer blev arga. En flicka berättade att läraren kommit fram för att prata med henne under en filmföreläsning. När hon sade åt honom att gå sin väg skulle han ha viskat: "Tyst, djävla fitta!"

När kommunen fick vetskap om att många elever upplevt sig sexuellt trakasserade av läraren, blev denne avstängd från sin tjänst. Läraren blev även polisanmäld. Kommunen satte tilltro till de uppgifter som lämnats av eleverna till skolkuratoren och vid polisförhören och beslöt att avskeda läraren från hans tjänst.

Arbetsdomstolen ansåg det styrkt att läraren vid tre tillfällen fällt anstötliga yttranden till kvinnliga elever. Den ansåg emellertid inte att läraren därmed hade åsidosatt sina åligganden på ett så grovt sätt att det förelåg grund för *avskedande*. Beträffande frågan om det hade förelegat saklig grund för *uppsägning* framhöll domstolen också denna gång att ett skiljande från anställningen var ett yttersta alternativ som fick tillgripas endast när det inte fanns några andra möjligheter att råda bot på uppkomna problem. Det var förstaeligt om kommunen

SvJT 2000 s 689

hade tagit saken på stort allvar och reagerat starkt på de uppgifter som kommit fram. Det fanns emellertid ingenting som tydde på att inte läraren skulle ha ändrat sitt beteende, om kommunen hade gett honom en allvarlig tillsägelse i stället för att skilja honom från anställningen. Under dessa förhållanden förelåg enligt Arbetsdomstolens uppfattning inte saklig grund för uppsägning. Avskedandet ogiltigförklarades därför och läraren fick 60 000 kr i skadestånd.

Då läraren förnekade att han fällt yttrandena blev bevisningen en central fråga i denna dom. Enligt min mening har domstolen ställt så höga krav på bevisningen, att det ibland för tankarna till straffrättens krav på att den tilltalades skuld skall vara ställd "utom allt rimligt tvivel". Jag anser också att domstolen bagatelliserat de fakta som kommit fram. Så till exempel fann domstolen det inte tillförlitligen styrkt att det var läraren som yttrat sig på det sätt som en elev påstått, eftersom *det inte kunde uteslutas att hon missuppfattat från vem yttrandet följdes* (min kursivering). Det sistnämnda uttalade domstolen utan att ange varför den menade att eleven skulle ha missuppfattat vem som yttrat sig. Inga omständigheter anfördes till stöd för en sådan tolkning. Om andra citerade yttranden av läraren ansåg domstolen att de var otydliga och att det inte kunde uteslutas att flickorna hade missuppfattat dem. I ett fall uttryckte sig domstolen som att det inte fanns någon anledning att tvivla på att eleven hade uppfattat yttrandet så som hon hade berättat. Uppgifterna gick emellertid isär och *det kunde inte uteslutas att hon hört fel och misstolkat läraren* (min kursivering). I ett annat mål av samma slag som de nu nämnda, AD 1996 nr 85, var situationen än mer tillspetsad. Där ansåg domstolen det tala till en syokonsulents fördel att det yttrande som han påstods ha fällt var "så anmärkningsvärt att det var svårt att tro att en person i hans position kunde ha sagt något

sådant". Domstolen menade att det vilade en tung bevisbörda på kommunen för att yttrandet verkligen fällt.⁶

Läraren i AD 1996 nr 55 hade för ett av de påstådda närmandena blivit åtalad för sexuellt ofredande. Tingsrätten hade emellertid ogillat åtalet. Den hade ansett att flickans berättelse syntes i huvudsak trovärdig, men att gärningen inte var av så allvarligt slag att den kunde bedömas som sexuellt ofredande. Domen hade vunnit laga kraft. Av det faktum att tingsrätten inte funnit att läraren berört eleven på ett sådant sexuellt sätt, som kunde föranleda straffansvar för sexuellt ofredande enligt 6 kap. 7 § brottbalken, drog Arbetsdomstolen ett par märkliga slutsatser. Dels menade den att tingsrättens dom betydde att lärarens handlande — även om flickan uppfattat det som obehagligt — inte kunde betraktas som sexuellt trakasserier.⁷ Dels menade den, på ett än mer förvånande sätt, att slutsatsen av detta blev, att det

SvJT 2000 s 690

"i denna del av målet inte hade blivit utrett att läraren hade betett sig på ett sätt som kunde föranleda kritik av betydelse för bedömningen i målet". Inte heller detta ställningstagande motiverades närmare.

Ett liknande resonemang förde domstolen vad gällde skolans reaktion på lärarens beteende. Den menade att det var förståeligt om kommunen hade tagit saken på stort allvar och reagerat starkt på de uppgifter som kommit fram. Den framhöll därefter utan att fullfölja tankegången, att det emellertid var tydligt att kommunens handlingsätt i hög grad grundades på uppgifter om läraren som omfattades av det åtal för sexuellt ofredande, som tingsrätten hade lämnat helt utan bifall. Också i detta fall gav domstolen enligt min mening felaktigt intrycket att ett kränkande beteende, som inte räcker till en fällande dom för sexuellt ofredande, inte kan utgöra saklig grund för uppsägning.

Enligt min mening måste domstolen kunna anse att en arbetstagares beteende är klandervärt och bör få arbetsrättsliga konsekvenser, även om beteendet inte faller inom definitionen för sexuella trakasserier. Denna mening får stöd till exempel av den nyss nämnda domen AD 1996 nr 10, där domstolen i anslutning till ett resonemang om begreppet sexuella trakasserier framhöll, att det inte var av avgörande betydelse vilken etikett som eventuellt kunde åsättas förfarandet från arbetstagarens sida. Bedömningen borde i stället inriktas på de slutsatser om arbetstagarens lämplighet för anställningen, som kunde dras av det inträffade.

I AD 1996 nr 82 hade en idrottslärare i en gymnasieskola avskedats därför att han gentemot elever och arbetskamrater använt ett grovt och kränkande språk med sexuella anspelningar. Flickor hade kommit till rektor och gråtit därför att de kände sig kränkta. De hade uppgivit att läraren hade fällt yttrandet som till exempel: "Håll i racketen som du håller i en redig stake" och "Sätt upp häcken på samma sätt som du gör på lördagskvällen när din pojkvän sätter på dig". Detta sista yttrande hade orsakat en skriftlig erinran till läraren från kommunens sida och det hade beslutats att läraren bara skulle undervisa manliga elever. Också manliga elever klagade emellertid hos rektor, skolsköterskan och skolläkaren på lärarens språkbruk. Läraren ansågs ha hånat svaga manliga elever och sagt att de var flickaktiga och inte klarade någonting. Han sades demonstrativt ha rivit sönder sjukintyg.

De kvinnliga idrottslärarna hävdade att han inför eleverna kallat deras undervisning "kärringgymna" och att han nedvärderat dem genom att använda könsord om dem. Om en kollega uppgavs han ha sagt att hon var "en djävla fitta". Idrottsläraren hävdade själv att han av de kvinnliga lärarna varit "förhindrad att hävda manliga ideal". En annan kritik mot idrottsläraren bestod i att han ansågs ha uppträtt respektlöst och illojalt mot skolans kvinnliga rektor. Rektorn menade att han sprungit sjungande med eleverna utanför hennes arbetsrum.

SvJT 2000 s 691

När hon protesterade hade han inför eleverna sagt att hon var "dum" och "mossig i huvudet". Han hade nonchalerat henne och sprungit i ring runt henne tillsammans med eleverna på skolgården.

Kommunen hävdade att läraren även efter det att han fått en erinran fått upprepade anmaningar att ändra sitt beteende mot vissa elever. Efter ett telefonsamtal från en förälder som hade hört bland annat

⁶ Yttrandet var: "Vill ni följa med hem och knulla? Jag kan lämna min fru och jag kan skaffa vattensäng."

⁷ Som framgår av not 5 är sexuella trakasserier ett vidare begrepp än sexuellt ofredande.

att eleverna tillsammans med läraren fick sjunga sånger med grova sexuella anspelningar på rektor, blev läraren avskedad.

Arbetsdomstolen menade att läraren hade uppvisat ett beteende som inte var godtagbart. Särskilt hans uppträdande mot rektor ansågs mycket besvärande för honom. Domstolen ansåg det klarlagt att läraren betett sig på ett klandervärt sätt och gjort sig skyldig till trakasserier. Hans beteende var självfallet oför-svarligt. Den fråga som sedan ställdes var ifall läraren skulle anses ha grovt åsidosatt sina åligganden mot kommunen. Vid avgörandet av denna fråga var det situationen vid det tillfälle när kommunen underrättade läraren om avskedandet som skulle bedömas. Domstolen var kritisk mot att kommunen inte gjort någon utredning efter telefonsamtalet från föräldern. Ingen hade frågat när sjungandet hade ägt rum och ingen hade frågat om det fanns anledning att sätta tilltro till berättelserna. Läraren hade inte heller blivit informerad om telefonsamtalet förrän i samband med att han blev avskedad.

Domstolen menade att det fanns god grund att tro att det som hade utlöst kommunens reaktion inte hade någon substans, att allt var sådant som hade varit känt för kommunen redan när läraren hade fått sin skarpa varning. Enligt domstolens mening hade kommunföreträdarna i och med utdelandet av varningen avstått från att vidta vidare åtgärder, under förutsättning att läraren därefter ändrade sitt beteende radikalt. Kommunen borde ha beaktat att läraren inte hade låtit någonting komma sig till last efter varningen. (Kommunen hävdade att läraren hade använt ett grovt och kränkande språk även efter varningen, men Arbetsdomstolen ansåg inte detta styrkt i målet.) Av dessa skäl fann domstolen, att det inte fanns grund för att tillgripa en så långtgående åtgärd som ett avskedande.

Vid prövningen av om saklig grund för *uppsägning* förelåg, tillmättes det betydelse att läraren hade tagit rättelse. Detta talade för att han i framtiden hade goda förutsättningar för att fullgöra sina åtaganden i anställningen. Av betydelse ansågs också vara att skolledningen hade ansett att läraren var i behov av någon typ av hjälp utifrån i sin gärning som lärare och i sina relationer till arbetskamrater och rektor. Läraren hade följt skolledningens anmaning att ta kontakt med företagsläkaren, men detta ansågs inte ha lett till någonting positivt. Det var enligt domstolen anmärkningsvärt att kommunen inte hade följt upp detta och sett till att läraren fick någon stöd- och hjälpåtgärd.⁸

SvJT 2000 s 692

Vidare hade kommunen inte gjort någon som helst omplaceringsutredning. Detta borde ses mot bakgrund av att läraren hade en mycket lång anställning bakom sig och att klagomål bara hade förekommit under de senaste åren. Saklig grund för uppsägning förelåg ej. Avskedandet ogiltigförklarades och läraren fick 70 000 kr i skadestånd.

Också i denna dom fick bevisningen en framskjuten plats. Domstolen menade att det var tydligt att läraren hade använt ett grovt och ovärdat språk, som klart gick över gränsen för vad som borde få förekomma från en lärares sida. Den ansåg emellertid att kritiken mot idrottslärares språk var vag och mycket allmänt hållen. Om de kvinnliga idrottslärares utsagor menade Arbetsdomstolen att det var tydligt att det sedan länge förelegat betydande samarbetsproblem mellan lärarna och att det skapats en närmast hätsk stämning dem emellan. Detta förhållande borde enligt domstolens mening beaktas när bevisningen rörande de enskilda anklagelserna mot idrottsläraren bedömdes. Vad gällde frågan om läraren särbehandlat svaga elever på ett kränkande sätt, menade domstolen att den bevisning som förelåg var svårbedömd. Det var nämligen "iögonenfallande att de åsikter som de hörda personerna har framfört om lärarens sätt att behandla olika elever i hög grad präglas av den inställning som vederbörande upp-giftslämnare har till läraren som människa". Också detta yttrande förefaller mig märkligt, eftersom domstolen skall försöka skaffa sig en bild av vad som faktiskt har hänt och sedan själv grunda sig en åsikt om huruvida det inträffade är klandervärt eller inte. Att eleverna har olika åsikter om en föregivet elitistisk lärares sätt att undervisa är lätt att tänka sig.

Ett särskilt problem som skolan ställs inför i mål av detta slag är om den skall låta elever själva framträda inför domstol eller inte. Om eleverna själva framträder inför domstolen är risken att domstolen utan närmare förklaring hävdar att en elev kan ha missuppfattat en situation eller ett uttalande eller att hon missuppfattat vem som fällde ett yttrande eller att domstolen helt enkelt konstaterar att "det inte kan anses styrkt" att det som eleven påstår har inträffat. Eleverna måste i dessa fall uppfatta situationen som att domstolen inte tror på dem. Med tanke på vad detta kan tänkas få för betydelse både för elevernas

8 Vad som händer här är alltså att rektor åläggs ett ansvar för att hjälpa läraren att inte kränka henne!

självkänsla och för tilltron till rättsväsendet kan det vara vanskligt att låta eleverna vittna. Om uppsägningen av läraren därtill inte anses ha saklig grund, kan eleverna dessutom senare riskera att åter behöva befinna sig i ett beroendeförhållande till honom. För hans del betyder bagatelliserandet i domstolen å andra sidan ett stärkande av hans position i förhållande till eleverna.

Om skolan i stället väljer att inte låta eleverna vittna, måste domstolen stödja sig på andrahandsuppgifter. Frågan diskuterades i AD 1996

SvJT 2000 s 693

nr 82 där domstolen framhöll, att en tydlig svaghet i den av kommunen åberopade bevisningen bestod i att kommunens påstående genomgående var grundade på andrahandsuppgifter. Det var emellertid enligt domstolen lätt att förstå att kommunen velat undvika att åberopa elever vid gymnasiet som vittnen i en tvist som rörde en lärare och som dessutom gällde frågeställningar som kunde vara mycket känsliga för en ung människa. I viss utsträckning borde dessa förhållanden beaktas vid bevisprövningen och kommunen inte lastas för att det bästa beviset ej åberopats. Det vanliga är emellertid att andrahandsuppgifter tillmäts ett lågt bevisvärde. I AD 1996 nr 85 tillerkändes ett vittnesmål från en kurator, som hade hört en elev, ett mycket lågt självständigt bevisvärde: "Eleven har inte hörts i målet och det föreligger inga uppgifter om hur eleven själv uppfattade lärarens agerande. Redan på grund av dessa förhållanden kan uppgifterna om hans uppträdande vid detta tillfälle inte tillmätas någon betydelse i målet."

Något som enligt min mening är anmärkningsvärt är också att lärarnas namn i referaten av dessa mål i Arbetsdomstolens domar är utelämnade, medan däremot elevernas namn genomgående är tydligt angivna i samband med deras berättelser, vilka i vissa fall är djupt personliga.

Arbetsrättens regler om uppsägning av personliga skäl och om avsked är skyddsregler för arbetstagaren, eftersom det anses att arbetstagaren typiskt sett befinner sig i underläge i förhållande till arbetsgivaren. Det är helt klart att detta ofta är fallet och att ett skydd mot att arbetsgivaren lättvindigt kan göra sig av med en arbetstagare är befogat. I de nu diskuterade fallen är det ett annat förhållande som är i fokus — det mellan lärare och elev. I detta förhållande befinner sig läraren i ett uppenbart överläge i förhållande till eleverna. Det rör sig om en sexualiserad maktrelation. Frågan är om det inte i sådana fall vid tillämpning av de arbetsrättsliga reglerna är motiverat att ge större tyngd åt de värderingar som uttrycks i läroplanerna.

En dom som kan jämföras med de ovan nämnda om lärarna som påstås ha trakasserat elever, är den nyligen avkunnade AD 1999 nr 147.⁹ I det målet hade en kvinna blivit avskedad efter det att det påstås att hon skickat sex stycken vykort hem till en högre chef med antydningar om ett erotiskt förhållande mellan henne själv och honom. Kvinnan förnekade att hon skrivit och skickat korten. Arbetsdomstolen stödde sig emellertid på utlåtanden av en handstilsexpert

SvJT 2000 s 694

och ansåg det styrkt att hon skrivit korten. Hennes handlande hade utgjort ett avsiktligt och allvarligt angrepp på chefens privata sfär. Även om kvinnans närmare motiv inte kunde klarläggas, var det uppenbart att angreppet gällt chefen i hans egenskap av företrädare för arbetsgivaren. Hon hade på ett allvarligt sätt åsidosatt vad som hade ålegat henne i anställningen och hennes handlande hade utgjort laga grund för avskedande.

I detta sista fall var förhållandena omvända på två sätt — en kvinnlig arbetstagare hade trakasserat en man, som var överordnad henne. Man kan tycka att det är minst lika angeläget att använda de arbetsrättsliga skyddsreglerna i ett sådant fall som i målen med lärarna. Men i denna dom förs inga resonemang om stödåtgärder eller om möjligheter för arbetstagaren att bättra sig. Kvinnans trakasserier mot arbetsgivarens representant anses tvärtom motivera inte bara uppsägning utan avsked, och detta trots att hennes handlande till skillnad från lärarnas knappast kan sägas ha stört verksamheten.

⁹ Också AD 1995 nr 41 kan användas som jämförelse. Där var frågan om det varit rätt att avskeda en lärare som inköpt en persondator i strid med skolchefens besked. Arbetsdomstolen uttalade i det målet att det ålåg arbetstagaren i egenskap av lärare att informera eleverna om de normer och regler som gällde i sambandet. Det ställdes därför böga krav på lärarna att de skulle uppträda som föredömen för sina elever. Läraren ansågs ha åsidosatt sina åligganden gentemot kommunen på ett sätt som allvarligt skadat förtroendet för läraren. Saklig grund för uppsägning förelåg.